

.....

МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

.....

УДК 342.84:316.77](477)(043.3)
DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.1-2.1>

М. О. Михайлов

здобувач

Національної академії державного управління при Президентові України

ПОНЯТІЙНЕ ПОЛЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

У статті досліджуються дефініції понятійного поля щодо проблематики інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу, розкрито суть термінів «інформаційно-комунікаційне забезпечення», «виборчий процес», що гарантує єдине розуміння предмета дискусії, узгодженість нормотворчої та правозастосовної діяльності у сфері інформації та комунікації в умовах здійснення виборчого процесу. Дефініції надають можливість не тільки ознайомитись із понятійним апаратом певної сфери знань, але й краще пізнати зміст певних лексичних одиниць, глибше проникнути в їх суть. Автором статті окреслено наукові підходи щодо тлумачення дефініції «інформаційно-комунікаційне забезпечення», зокрема: інструментальний, функціональний, комплексний (інструментально-функціональний), дидактичний. Проведення аналізу підходів у межах дослідження дало можливість констатувати про багатоаспектність розуміння інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу в сучасній літературі, яке зумовлене як складністю цього соціотехнічного явища, так і відсутністю його комплексного вивчення. Значна частина авторських визначень поняття «інформаційно-комунікаційне забезпечення» є застарілими або сформульовані з порушенням правил формальної логіки та з використанням абстрактних категорій, що помітно знижує їх інформативність і доступність для сприйняття. У багатьох визначеннях спостерігається вада протилежного характеру: поза межами їх змісту нерідко залишаються ключові, визначальні характеристики інформаційно-комунікаційного забезпечення, без урахування яких дуже важко (а інколи взагалі неможливо) побудувати всебічне уявлення про сутність інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу. Зважаючи на розуміння змісту поняття «виборча система», дослідимо поняття «виборчий процес», яке є складовою вищеозначеної виборчої системи. Відповідно до виборчого законодавства України чітко визначено коло суб'єктів виборчого процесу.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційне забезпечення, виборча система, інструментальний, функціональний, комплексний (інструментально-функціональний), дидактичний підходи.

Постановка проблеми. Для здійснення комплексного дослідження інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу доцільно дослідити такі дефініції: «інформаційно-комунікаційне забезпечення», «виборчий про-

цес». Адже з року в рік ця тема дедалі жвавіше обговорюється в засобах масової інформації, громадських та партійно-політичних колах, науковому середовищі. Їй присвячуються десятки наукових праць, представницьких конференцій, диспутів, обговорень. У її вирішенні задіяні

практично всі суб'єкти публічної влади, незалежно від статусу, підпорядкування й напрямку діяльності. Її окремі аспекти знаходять відображення в загальнодержавних та політичних цільових програмах розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу дослідженню питань взаємовідносин органів державної влади та інститутів громадянського суспільства приділяли українські дослідники, вчені та фахівці: І. Арістова, В. Горбатенко, Л. Гонюкова, Г. Задорожний, О. Коврига, А. Колодій, С. Конончук, М. Логунова, В. Смолович, В. Токовенко, В. Цветков, М. Пірен, В. Рубцов, А. Семенченко, А. Ткачук тощо.

Актуальними в цьому напрямі є праці В. Бебика, М. Вершиніна, В. Демченка, О. Дубаса, Д. Дуцика, О. Зарнецької, Т. Шульги, С. Онуфріва, Г. Почепцова, О. Соловйова, О. Сосніна, О. Чекмишева, Д. Яковлева та інших.

Мета статті – на основі аналізу наукових праць вітчизняних учених визначити дефініції понятійного поля дослідження інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу.

Виклад основного матеріалу. Наявність всебічно обґрунтованої дефініції служить запорукою ясності змісту того чи іншого поняття. Не в останню чергу саме вона гарантує єдине розуміння предмета дискусії, узгодженість нормотворчої та правозастосовної діяльності. Дефініції надають кожному зацікавленому користувачеві можливість не тільки ознайомитись із понятійним апаратом певної сфери знань, але і краще пізнати зміст певних лексичних одиниць, глибше проникнути в їх суть.

Попри загальне визнання значущості проблематики інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу, тільки окремі галузеві дослідники роблять спроби проникнути в сутність цього явища, проаналізувати відповідне поняття, систематизувати його ознаки та сформулювати авторське визначення. Однак здебільшого такі спроби важко визнати вдалимими, адже переважна частина науковців розглядають поняття інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу

під абсолютно різними кутами. Зокрема, серед наявних підходів до визначення поняття «інформаційно-комунікаційне забезпечення» на найбільшу увагу заслуговують такі:

1. *Інструментальний підхід.* Його прибічники визначають інформаційно-комунікаційне забезпечення як комплекс технологічних інструментів (засобів), які використовуються для забезпечення процесу комунікації та управління інформацією. Ідеться про комп'ютери, мережу Інтернет, радіо та телепередачі, телефонний зв'язок, а також діалог, монолог, дискусії, дискурси тощо [1, с. 28].

Зокрема, вітчизняний дослідник Н. Фоміних у своїх дослідженнях пропонує розуміти під інформаційно-комунікаційним забезпеченням «сукупність засобів збирання, створення, обробки, збереження, розповсюдження, організації, подання, підготовки, захисту інформації, обміну й управління нею, способів та інноваційних методів їх застосування для забезпечення високої ефективності й інформатизації всіх сфер людської діяльності» [2, с. 9].

2. *Функціональний підхід* передбачає розуміння інформаційно-комунікаційного забезпечення як «сукупності способів» [3, с. 52] роботи з інформацією. Зокрема, М. Жалдак та Н. Морзе визначають інформаційно-комунікаційне забезпечення як інформаційні технології на базі персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж і засобів зв'язку, для яких характерна наявність доброзичливого середовища роботи користувача [4, с. 12].

3. *Комплексний (інструментально-функціональний) підхід* ґрунтується на уявленні про інформаційно-комунікаційне забезпечення як складну інтегральну систему, котра охоплює з одного боку – сукупність інформаційно-комунікаційних технологічних засобів, а з іншого – всі наявні форми та способи їх функціонування. «Інформаційно-комунікаційне забезпечення являє собою сукупність засобів виробничих процесів; програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збору, обробки, збереження, розповсюдження, відображення та використання інформації в інтересах її користувачів», – наголошує М. Кадемія

[5, с. 90]. Аналогічну думку висловлює С. Полікарпов, визначаючи інформаційно-комунікаційне забезпечення як сукупність методів та програмно-технічних засобів, об'єднаних у єдиний технологічний ланцюг, спрямований на забезпечення збору, обробки, збереження та відображення інформації з метою зниження трудомісткості її використання, а також для підвищення її надійності й оперативності [6, с. 102]. «Інформаційно-комунікаційне забезпечення – це сукупність програмних, технічних, комп'ютерних і комунікаційних засобів, а також способів та новаторських методів їхнього застосування», – резюмує суть комплексного підходу А. Дзюбенко [7, с. 48].

4. *Дидактичний підхід* ґрунтується на уявленні про інформаційно-комунікаційне забезпечення як систему структурованих знань, котра вивчається з метою отримання нових знань та формування прикладних умінь і навичок інформаційної взаємодії в суспільстві. Зі свого боку, Г. Боднар дає таке визначення: «ІКЗ – універсальний спосіб пізнавально-дослідницької діяльності і друге за значущістю (після традиційної писемності) знакове знаряддя обміну інформацією та педагогічного впливу» [8].

Варто підкреслити, що в сучасній науковій літературі можна зустріти й інші визначення поняття «інформаційно-комунікаційне забезпечення», які досить важко корелюються з наведеними вище підходами. Ось лише декілька наочних прикладів.

На думку О. Значенко, інформаційно-комунікаційне забезпечення може бути визначене як інформаційно-комунікаційні технології на базі персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж засобів зв'язку [9, с. 8–9].

Зі свого боку, Т. Тихонова розглядає ІКЗ як технологію проектування та створення інформативного продукту (під останнім пропонується розуміти штучний інформаційний об'єкт певного призначення, створений за допомогою комп'ютера та комп'ютерних комунікацій за певними вимогами (стандартами) та певними правилами (технологіями)) [10, с. 102].

На підставі аналізу зазначених вище підходів та сформульованих у їх межах

визначень можемо констатувати, що:

1. *Багатоаспектність* розуміння інформаційно-комунікаційного забезпечення в сучасній літературі зумовлена як складністю цього соціотехнічного явища (за загальним визнанням, воно охоплює технологічну, соціальну та міжособистісну сфери людської життєдіяльності), так і відсутністю його комплексного вивчення.

Більшість дослідників розглядають питання інформаційно-комунікаційного забезпечення лише фрагментарно та, як правило, в контексті суміжної проблематики: соціальної, технічної, виробничої, педагогічної тощо. Наслідком є вельми одностороннє висвітлення ІКЗ, яке здійснюється за допомогою обмеженого методологічного інструментарію окремих наук та спрямовується на вирішення достатньо вузьких задач. Здебільшого науковці не ставлять за мету обґрунтувати універсальне визначення поняття «інформаційно-комунікаційне забезпечення», яке б охоплювало всі визначальні ознаки ІКЗ, мало б загальну підтримку наукових кіл, було б придатне для законодавчого закріплення та широкого практичного вжитку. Навпаки, основна маса авторських визначень розкриває лише ті риси інформаційно-комунікаційних технологій, які потрібні для досягнення утилітарних цілей, продиктованих потребами тієї чи іншої галузі. Такий стан справ зумовлює появу «внутрішньогалузевих» визначень поняття інформаційно-комунікаційних технологій, малоприматних для використання на загальнонауковому та загальнодержавному рівні.

2. *Значна частина авторських визначень* поняття «інформаційно-комунікаційне забезпечення» сформульовані з порушенням правил формальної логіки та використанням абстрактних категорій, що помітно знижує їх інформативність і доступність для сприйняття.

3. *У багатьох визначеннях спостерігається протилежна вада:* поза межами їх змісту нерідко залишаються ключові, визначальні характеристики ІКЗ, без урахування яких дуже важко (а інколи – взагалі неможливо) побудувати всебічне уявлення про сутність інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу.

Так, наприклад, визначаючи інформаційно-комунікаційне забезпечення як засоби та/або методи роботи з інформацією, окремі автори акцентують увагу лише на окремих видах такої роботи, як-то: управління інформацією; збір, обробка та передавання інформації; збір, обробка, збереження та відображення інформації тощо. На наш погляд, у разі побудови більш лаконічного визначення доцільно обмежитись загальною вказівкою на «обробку» інформації як сукупність операцій щодо збирання, накопичення, зберігання, використання та поширення, які здійснюються за допомогою технічних і програмних засобів.

Розглядаючи дефініцію «виборчий процес», звернемося до конституційного права. Вибори – це один із найдавніших інститутів, в якому народ доручає здійснення влади своїм представникам (депутатам), визначаючи їх шляхом проведення демократичних виборів. У виборчому праві та юридичній літературі активно вживається поняття «виборча система», притому у двох значеннях – у широкому та у вузькому. «Виборча система» в широкому значенні – це вся багатогранна система суспільних відносин, яка виникає у зв'язку із виборами органів публічної влади та завдяки якій вони отримують свою легітимність.

У вузькому значенні поняття «виборча система» охоплює лише частину змісту поняття в широкому значенні, яка стосується способу підбиття підсумків голосування, певного способу розподілу депутатських мандатів між кандидатами, залежно від результатів голосування виборців або інших уповноважених осіб.

Саме з огляду на таке розуміння змісту поняття «виборча система» дослідимо поняття «виборчий процес», який є складником вищезазначеної виборчої системи. Відповідно до виборчого законодавства України, чітко визначено коло суб'єктів виборчого процесу. Так, відповідно до статті 12 Закону України «Про вибори народних депутатів України» [11], суб'єктами виборчого процесу є виборці, виборчі комісії, утворені згідно із зазначеним Законом або Законом України «Про Центральну виборчу Комісію» [12], полі-

тичні партії (блоки), які висунули кандидатів у депутати, кандидати в депутати та офіційні спостерігачі від партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу.

Згідно з іншими законами України («Про вибори Президента України» [13], «Про місцеві вибори» [14]) визначені суб'єкти виборчого процесу – виборці, виборчі комісії, які сформовані відповідно до законів; кандидати на посаду Президента України, партії (блоки), які висунули кандидатів на посаду Президента України та уповноважені представники, довірені особи, офіційні спостерігачі від партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу, а також від кандидатів на посаду Президента України.

Однак вузаконотворенні України не прописано тлумачення дефініції «виборчий процес». Лише визначається, що Центральна виборча комісія як постійно діючий колегіальний державний орган очолює систему виборчих комісій на всій території України та закордонному виборчому окрузі, здійснює контроль за виконанням виборчого законодавства, розробляє й затверджує кошторис видатків на підготовку і проведення виборів, здійснює контроль за використанням виборчих фондів політичних партій і партійних блоків, утворює виборчі округи, встановлює форми виборчих бюлетенів, а також володіє багатьма іншими повноваженнями на всіх стадіях виборчого процесу. Крім того, відповідно до Закону України «Про Центральну виборчу Комісію» [12] та виборчого законодавства України, Комісія здійснює також низку заходів щодо методичного забезпечення діяльності виборчих комісій. Відсутнє й пояснення щодо інформаційно-комунікаційного забезпечення заходів, які проводить ЦВК у виборчому процесі України.

Важливо зазначити, що значна та відповідальна роль в організації та проведенні виборів в регіонах відведена окружним і дільничним виборчим комісіям. Успіх організації і проведення виборів в Україні залежить від належної діяльності виборчих комісій.

У словнику-довіднику «Парламентаризм та парламентська діяльність» ця дефініція трактується так: «виборчий процес – регламентований законодавством порядок

організації і проведення виборів» [15]. Автор розкриває головні стадії виборчого процесу – призначення виборів, утворення виборчих округів та виборчих дільниць, утворення виборчих органів; складання та уточнення списків виборців і виготовлення виборчих документів; висування й реєстрація кандидатів; передвиборча агітація; проведення голосування; підрахунок голосів і визначення результатів виборів; реєстрація обраних осіб, оприлюднення результатів виборів [16].

Виборчий процес – це врегульована Конституцією та законами України специфічна діяльність органів і громадян (суб'єктів виборчого процесу), спрямована на підготовку і проведення виборів з метою формування представницьких органів влади [15].

Тобто, це і певна діяльність, і система правових норм, які цю діяльність регулюють. Визначити виборчий процес ми можемо як врегульовану законом та іншими соціальними нормами діяльність індивідів, органів, організацій і груп із підготовки та проведення виборів у державні та самоврядні органи.

У словнику з державного управління ця дефініція відсутня, а подано визначення «виборча система». Це дає право сформулювати авторське визначення поняття: **«виборчий процес»** – *установлений чинним законодавством порядок організації та проведення виборів, який пов'язаний із діяльністю суб'єктів виборчого процесу та уповноважених органів держави з метою оновлення політичних інститутів»* (визначення поняття – М. М.).

Висновки і пропозиції. Отже, у статті з'ясовано понятійне поле однієї з актуальних проблем досліджень у сфері науки державного управління – інформаційно-комунікаційне забезпечення виборчого процесу. На основі теоретичного аналізу наукових праць вітчизняних учених вивчено наукові підходи дослідження понятійного поля, зокрема – інструментальний, функціональний, комплексний (інструментально-функціональний), дидактичний. Це дало можливість констатувати про багатоаспектність розуміння інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу в сучасній науковій літературі,

яке зумовлене як складністю цього соціотехнічного явища, так і відсутністю його комплексного вивчення в державному управлінні. Розкриття їх змістового наповнення сприятиме в подальшому виявленню спільних ознак та відмінностей, які впливають на формулювання авторського бачення сутнісних рис інформаційно-комунікаційного забезпечення, визначення цілей і функцій інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу, позитивних і негативних проявів з метою здійснення подальшого аналізу відповідності вітчизняного інформаційного законодавства щодо забезпечення виборчого процесу європейським та міжнародно-правовим нормам, їх впливу на процес державотворення в Україні.

Список використаної літератури

1. Ходирева Ю. Сутність поняття «інформаційно-комунікаційні технології». *Науковий вісник Донбасу*. 2004. № 1(25). С. 28–35.
2. Фоміних Н. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до застосування інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Ялта, 2010. 20 с.
3. Охріменко А. Інформаційні технології : навчально-практичний посібник. Харків : Консум, 2005. 214 с.
4. Морзе Н. Методика навчання інформатики : навч. посіб. : у 3 ч. / за ред. акад. М. Жалдака. Київ : Навчальна книга, 2004. 256 с.
5. Кадемія М. Інформаційно-комунікаційні технології навчання : термінологічний словник Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2009. 260 с.
6. Поликарпов С. Информационные технологии современности Санкт-Петербург : «Цифра», 2009. 317 с.
7. Дзюбенко А. Новые информационные технологии в образовании Москва, 2000. 104 с.
8. Боднар Г. Впровадження інформаційних технологій (IT) у навчальний процес як запорука фахової компетентності. URL: <http://www.stattionline.org.ua/obraz/33/2250vprovadzheniya-informacijnix-technologij-it-u-navchalnij-proces-yak-zaporuka-faxovo%D1%97 kompetentnosti.html>.

9. Значенко О. Формування інформаційної культури майбутніх учителів гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2005. 22 с.
10. Тихонова Т. Інформаційно-комунікаційні технології професійної діяльності: сутність поняття. *Науковий вісник МДУ ім. В.О.Сухомлинського*. Випуск 1(33). 2011. С. 101–105.
11. Про вибори народних депутатів України. Закон України від 17.11.2011 р., № 4061-VI. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T114061.html.
12. Про Центральну виборчу Комісію. Закон України від 30 червня 2004 року, № 1932-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15>.
13. Про вибори Президента України. Закон України від 19.12.2019 р., № 396-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.
14. Про місцеві вибори. Закон України від 14 липня 2015 року № 595-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#n1742>.
15. Парламентаризм та парламентська діяльність: словник-довідник. Видання друге : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. Газізов та ін. ; за заг ред. В. Гошовської. Київ : НАДУ, 2012. 228 с.
16. Основи вітчизняного парламентаризму : підручник для студ. вищ. навч. закл. : у 2х т. / за заг ред. В. Гошовської. Київ : НАДУ, 2012. Т. 2. 408 с.

Mykhaylov M. Conceptual field of information and communication research provision of the election process

The article examines the definitions of the conceptual field on the issues of information and communication support for the electoral process, the essence of the terms "information and communication support", the "election process" is disclosed, which guarantees a common understanding of the subject of discussion, the harmonization of normative and law enforcement activities in the field of information and communication in the context of election process. Definitions provide an opportunity to get acquainted not only with the conceptual apparatus of a certain field of knowledge, but also to better know the content of certain lexical units, to penetrate deeper into their essence. The author of the article outlines scientific approaches to the interpretation of the definition of "information and communication support", in particular: instrumental, functional, complex (instrumental and functional), didactic. Based on the analysis of approaches within the framework of the study, it was possible to ascertain the multidimensionality of understanding information and communication support of the electoral process in modern literature, due to both the complexity of this sociotechnical phenomenon and the lack of its comprehensive study. A significant part of the author's definitions of the concept of "information and communication support" are outdated or formulated in violation of the rules of formal logic and the use of abstract categories, significantly reduces their information content and accessibility for perception. In many definitions, a flaw of the opposite nature is observed: out of their content, there are often key, defining characteristics of information and communication support, without which it is very difficult (and sometimes even impossible) to build a comprehensive idea of the nature of information and communication support of the electoral process.

Based on an understanding of the content of the concept of "electoral system", we examine the concept of "electoral process", which is a component of the above mentioned electoral system. According to the election legislation of Ukraine, the circle of subjects of the election process is clearly defined.

Key words: *information and communication support, electoral system, instrumental, functional, integrated (instrumental-functional), didactic approaches.*